

Badische Landesbibliothek Karlsruhe

Digitale Sammlung der Badischen Landesbibliothek Karlsruhe

**Meditationum evangelicarum pars tertia, hoc est:
Tractatio evangeliorum tam dominicalium, quam
festivalium, ad recte se sub variis tentationum generibus
gerendum, disposita**

Creide, Hartmann

Francofurti ad Moenum, 1682

De tertio

[urn:nbn:de:bsz:31-126133](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:bsz:31-126133)

Ah dubito, ne gratia
Quâ sic abusus est datâ
Hunc derelinquat tandem.

Si tibi cibus proponeretur, qui centum
hominibus mortem conciliasset, & unus
saltem indemnis evasisset, num adedò stolidus
fores, ut eâ vesceris? Non puto.
Sic illi homines prorsus obdurati sunt, qui
ad exemplum latronis pœnitentiam usque
ad finem vitæ procrastinant. Ecce!
nunc tempus acceptabile, ecce! nunc
tempus salutis est, 2. Cor. 6. v. 3. *Quærite*
ergò Dominum, dum inveniri potest, Esa.
55. v. 6. *Hodiè, si vocem ejus audieritis,*
nolite obdurare corda vestra, Psalm. 95.
v. 8.

Nemo tam Divos habuit faventes
Craftinum ut possit sibi polliceri,
Res Deus nostras celeri rotatas
Turbine versat.

Cum quo consentit Salomo, Prov. 27.
v. 1. & Siracides cap. 18. v. 26.

Veri Christiani eò pœnitentiam non
differunt: sed in tempore peccatorum
ostendunt conversionem suam, Sir. 18. v.
21. & ex juramento Christi certi sunt,
quod & sibi ille Paradisum aperuerit, ut
per mortem eò transeant, & vitam æter-
nam adipiscantur, Joh. 5. v. 24.

De Tertio.

Succedit III. Pars, nempè, *Beata Christi*
Sobdormitio: in quâ notetur

1. *Mors Christi deplorabilis*, quæ descri-
bitur

1. *Secundum antecedentia*: ubi occurrit

1. *Noctis horror*. A sexta enim horâ, tene-
bræ factæ sunt super universam terram,

usque ad horam nonam. Judæi diem in
duodecim horas dividere, & ab ortu Solis
incipere solebant. Cum itaque Sol sex ho-
ras radios suos projecisset, & jam ad sum-
mum pervenisset, ecce! subito & inopi-
nato ille obscuratus est, quod duravit à
sexta hora usque ad nonam, h. e. si ad no-
strum horologium revoces, ab ipso meri-
die usque ad tertiam, sicut dudum Amos
prædixerat: In die illâ, inquit Dominus,
occidet Sol in Meridie, & tenebrascere fa-
ciam terram, in die luminis, Amos 8. v. 9.

Hæc eclipsis non naturaliter facta est,
ut aliàs in Sole & Lunâ anniversariè eclip-
ses certæ fieri solent: Naturaliter enim
illæ fieri solent, non in plenilunio, sed in no-
vilunio, quando Luna inter Solem & Ter-
ram interjacet, & corpore suo opaco ra-
dios Solis, ne in terram cadant, impedit.
Hæc verò facta est in plenilunio, die 15. pri-
mi mensis, quo Judæi Pascha suam cele-
brabant, Exod. 12. v. 18. Præterea in Judæâ
non modò facta: sed ut textus meminit:
ὅτι πάσαν τὴν οἰκουμένην, ita, ut non modo
Romæ, Orosio teste: sed & in Ægypto &
in specie Heliopoli illa observata fuerit.
Siquidem Suidas memorat, quod eruditi
illi duo viri, Apolliphanes & Dionysius
Areopagita super illa discusserint, ubi
Apolliphanes dixerit: *ὡ καλὸν Διονύσιον ἀμ-
βασί τῶν θείων πραγμάτων*. Omi Dionysi,
mutatio divinorum operum instat. Cui
Dionysius responderit: *Ἡ τὸ θεῖον πάχθη, ἢ
τῶ πάχοντι συμπάχθη*, Aut Deus patitur,
aut vicem patientis dolet: tres enim horas
continuas duravit illa, quod aliàs prorsus
insolitum est.

Hæc Eclipsi Deus subinnuere voluit

1. *Filii sui innocentiam*. Quia enim impii

Judæi

Judæi adeò crudeliter eum tractabant, nemine commiserationem cum illo habente: Sol vestem lugubrem induit, hoc ipso misericordia erga fratrem suum Solem justitiæ motus, Mal. 4. v. 2. quin & indicare simul voluit, inhumanam illam tyrannidem, quam Judæi in Creatore suo exercerent. Nos igitur fugiamus peccata, ne Sol propterea obscureretur. Congemiscit enim creatura, quod invita vanitati subjecta esse cogitur, Rom. 8. v. 20.

2. *Futuram lucis carentiam.* Quia enim tenebras plus dilexerunt, quam lucem, Joh. 3. v. 19. Deus lucem verbi sui illis planè subtraxit, ut jam in tenebris palpent sicut cæci, oculis suis non videntes, auribus suis non audientes, & corde suo non intelligentes, Esa. 6. v. 10. Hæc justa Dei judicia sunt, de quibus Paulus: Vobis oportebat primum loqui verbum Dei, Act. 13. v. 46.

Nos ejusmodi ingratitude declinamus, in luce ambulantes, dum lucem habemus, ne tenebræ comprehendant nos, Joh. 12. v. 35. Non enim irridetur Deus, Gal. 6. v. 7. 2. Theff. 2. v. 11.

3. *Passionis Christi efficientiam.* Sicut enim horribiles tenebræ factæ sunt, in universa terrâ Ægypti tribus diebus, ut nemo viderit alterum, nec de loco se moverit, cum Deus populum suum à tyrannide Pharaonis redempturus esset, Exod. 10. v. 22. ita etiam tenebræ trium horarum factæ sunt in toto orbe terrarum, ubi Christus morte suâ lapsus genus humanum de tyrannide infernalis Pharaonis, & æternæ damnationis redimere, atque in cælestem patriam reducere voluit. Hoc ipso crucem nostram sanctificavit, ne desperemus, si & nobis quandoque Sol occidat, ut cum Jo-

bo quiritemur: Noctium molestissimarum mihi numerus factus est, Job. 7. v. 3. quin & ab æternis tenebris nos redemptos, fecit nos idoneos in partem sortis Sanctorum in lumine, Col. 1. v. 12. quod grato animo recolentes, infructuosis tenebrarum operibus ne communicemus, Eph. 5. v. 12. sed honestè, sicut in die ambulemus, Rom. 13. v. 13. lucentes, sicut luminaria in mundo, in medio nationis pravæ atque perver-sæ, Phil. 2. v. 15.

2. *Christi clamor, qui describitur*

1. *Formaliter.* Circà enim horam nonam clamavit Jesus voce magna, dicens: Eli, eli lamma azabthani? h. e. Deus meus, Deus meus, ut quid dereliquisti me? quæ verba desumpta sunt ex Psalmo 22. qui à capite ad calcem de passione & beneficiis Christi agit. Hoc clamore Servator non modò innuere voluit dolores corporis sui, sicuti hunc clamorem incipiens jam tum tres horas in cruce pependèrat: sed potius internum, omnibus inenarrabilem animi angorem, quem ratione iræ Dei, ob nostra & totius mundi peccata, quæ susceperat, ipsum urgentis, sentiebat: legis maledictio terrebatur ipsum, Satanas tela sua ignita in eum detorquebat, circumdabant eum laquei mortis, & torrentes Belial conturbabant eum, Psal. 18. v. 5. vitæ ejus inferno appropinquabat, qui hiante rictu ipsum deglutitum ibat, Psal. 88. v. 3. si se ipsum intuebatur, nò modò totum corpus ejus cædè vulneratum erat: sed quoque in ligno maledictio inter duos maleficos intermeditus pendebat: omnes, qui præteribant, animum ejus aculeatis sarcasmis vulnerabāt: Sol magnus ille mundi oculis obscuratus lumè suum abscondebatur, quo ipso Pater ejus cælestis ira-

ira-

iratum quasi vultum suum ostendebat. In his angustiis respectabat, & nullus liberator aderat, unde non immeritò lamentabatur: Deus meus, Deus meus, ut quid dereliquisti me?

Discimus hinc,

1. *Peccati atrocitatem*, quod tanta abominatio in oculis Dei est, ut proprium quoque atque unigenitum Filium suum, ob aliena peccata tantis anxietatibus immerferit: quilibet proinde cogitet: si hoc factum in ligno viridi, quid fiet in arido? Luc. 23. v. 32. non quoque adeò facile peccatis assentiamur, ut dicamus: Peccavi, & quid mihi accidit triste? Tàm cito enim irasci potest quàm misereri, & ira illius in peccatores non desinit, Sir. 5. v. 4. 7.

2. *Tentationis interna gravitatem*. Multæ & variæ afflictiones in mundo sunt, ut quasi in tribulationibus navigemus, sicut **N**ochi tempore diluvii, Gen. 7. v. 18, Eccles. I. v. 8.

Verùm qualiscunque tandem sit corporalis ærumna, nihil tamen æstimanda est, respectu spiritualis tentationis. Nihil est tentatio quæcunque, vel universi mundi, vel totius simul inferni in unum conflata, ad eam, qua Deus homini contrarius ponitur, hæc est ipse infernus, ait B. Lutherus.

Quando igitur Deus tibi morbum, vel aliam quamcunque corporalem afflictionem immittit, æquo animo perfer eam. Quem enim diligit Dominus castigat, Hebr. 12. v. 6. seqq. Quod si verò eidem placet, spiritualibus te tentationibus immergere, confirmes te exemplo Christi, qui dolores infernales tui quoque causa sustinuit. Debuit enim per omnia assimilari

fratribus, ut misericors fieret, & fidelis Pontifex ad Deum, & ut repropitiaret delicta populi. In eo enim, in quo passus est ipse, & tentatus, potens est eis, qui tentantur, auxiliari, Hebr. 2. v. ult. Adeamus ergò cum fiducia ad thronum gratiæ ejus, Hebr. 4. v. ult.

3. *Orationis necessitatem*. Sicut enim Servator noster in mortis angore ad Patrem suum convertit se, orans: Deus meus, Deus meus, ut quid dereliquisti me! Ita in calamitatibus non salutaris remedium adhibere possumus, quàm orationem. Tristatur aliquis vestrum? oret, ait Jacobus c. 5. v. 13. Psal. 145. v. 18. 19.

Imprimis verò aureolum Psalterii commendatum tibi habeas, quod Servator ipse in tantis delictis habuit, ut inde quartum & ultimum verbum mutuaverit. Quid in Psalorum libro non invenies, unde te possis consolari? ait Cassiodorus. Et Cosmas Episcopus Constantinopolitanus, in exilium ire iussus, ad famulum suum dixit: Tolle Psalterium, & sequere me.

II. *Eventualiter*. Ad hunc Christi clamorem, quidam illuc stantes & audientes, dicebant: Heliam vocat iste. Hæc erat depravatio verborum Christi, ex ignorantia linguæ profecta. Non verò verba desperantis, ut nonnulli impie effutunt: Sed confidentis: quo innuere Christus voluit, licet in præsentia gratiam Dei non sentiat, sed potius indignationem & furorem, se tamen fiduciam suam filialem non abjecturum esse.

Imitare hoc exemplum Servatoris tui: noli animū in adversis despondere: sed memento, Deum Patrem tuum esse, qui te nō deseret, neq; derelinquet, Heb. 3. 5. El. 49. 15

3. *Sitis ardor*, ubi noranda

1. *Querela*: Sciens namque Jesus, quia omnia jam consummata sunt; ut consummaretur Scriptura, dixit: Sitio.

Cum Simson maxillâ asini mille viros Philistiim percussisset, magnâ siti urgebatur, ideoque clamabat ad Dominum, dicens: Tu dedisti in manu servi tui salutem hanc maximâ, & en! siti moriar, Jud. 15. 18.

Idem quoque accidit cœlesti Samsoni, Servatori nostro Jesu Christo, postquam cum hostibus nostris, peccato, morte, Diabolo & inferno manus conseruerat; aruit tanquam testa virtus ejus, & lingua ejus adhæsit faucibus, Psal. 22. v. 16. Propterea ait, Sitio.

Est hæc

1. *Sitis meritoria*. Nos conjiciendi fuimus in puteum, in quo non est aqua, Zach. 9. v. 11. siti que macerandi cum Epulone in abyssu infernali, in æternum, Luc. 16. v. 24. Verùm Christus hic sitim sustinuit, & hoc ipso fontes saluatorios aperuit, ut non modo hinc in tempore gratiæ è fontibus Israelis, h. e. verbo Dei, in omni afflictionum æstu potum refrigerii hautiremus: sed & aliquando eò perveniremus, ubi non esuriemus, neque sitiemus amplius &c. Apoc. 7. v. 16.

2. *Sitis informativa*, docens nos

1. *Veram Christi humanitatem*. Sic enim, humana proprietates est. Sic Scriptura eum esurisse memorat, Matth. 21. v. 18. similiter fatigatus, Joh. 4. v. 6. captus, victus, flagellatus, spinis coronatus, crucifixus & occisus est. Veteres hæretici Christum corpus suum de cœlo attulisse, dissimile corporibus nostris, quod per uterum Mariæ Virginis transtulerit, sicut unda per canalem:

Alii corpus Christum planè non habuisse, sed in specie tantùm humani corporis in terris ambulasse, somniarunt. Sed hoc falsum est. Per omnia enim assimilatus est fratribus suis, Hebr. 2. v. 17. Hoc nisi esset, tenui fueremur solatio. Nam ut Damascenus ait: τὸ ἀπόσληπτον ἀθεράπευτον. Quod si igitur Christus naturam nostram non assumsisset, adhuc in peccatis nostris effemus, sicut propterea lapsos Angelos in æternũ damnatos esse oportet, quia Christus non Angelos, sed semen Abrahæ assumit, Hebr. 2. v. 26.

2. *Membrorum Christi conformitatem*. O quoties Christus adhuc hodiè in membris suis clamat, Sitio. O quoties ipse illuditur & acerbis verbis repellitur. Hoc grave peccatum est. Qui enim habuerit substantiam hujus mundi, & viderit fratrem suum necesse habere, & clausit viscera sua ab eo: quomodo caritas Dei manet in eo? 1. Joh. 3. v. 17. Quibuscunque igitur id contingit, Christi exemplo confirmet se, qui fame & siti suâ, quæ in mundo perpeffus est, omnes defectus fidelium suorum ita sanctificavit, ut ipsis in bonum cedant. Veniet aliquando tempus, ubi illos ad aquas refectionis ducet, & inebriabit eos, Psal. 23. v. 2. 5. Esa. 65. v. 14.

3. *Sitis exhortatoria*. Christus ait, Sitio. Sitemus & nos justitiam, hi enim beati sunt, & saturabuntur, Matth. 5. v. 6.

Multi sitiunt vinum & cerevisiam, sicut potentes ad bibendum, Esa. 5. v. 22. aut divitias & opes, ut Nabal, 1. Sam. 25. v. 11. aut mundanam gloriam, ut Achitophel, 2. Samuel. 15. v. 1. aut humanum sanguinem, ut Cain, Gen. 4. v. 9.

Verùm sitis hæc nociva est, æternam

ff

sitis

fitim in inferno post se trahens. Ideò pii Christiani mundanas concupiscentias abnegent, Tit. 2. v. 11. dicentes cum Augustino: Sitio Domine, fons vitæ es, satia me, Domine, sitio te Deum meum. Pl. 42. v. 1.

2. *Medela, facta*

1. *Aceti correptione.* Ubi enim Christus ad eò miserabiliter de siti suâ conqueritur, quidam ex militibus ad vas positum aceto plenum properat, implens spongiam aceto, circumponensq; calamo, potâ dat ei.

Nonne commiseratione dignum, eum, qui omnes fontes creavit, eosque adhuc hodiè enittit in cõvallibus, ut inter medium montium transeant aquæ, & ex illis potètur omnes bestiaæ agri, Pl. 104. v. 10. 11. in mortis agone, ne quidem potum frigidæ habere, qui tamen nulli facinoroso, morti addicto, unquam denegatur, sed aceto, in siti validissima macerari?

Ne itaque molestè feras, mi Christiane! quando & ipse aceto potaris, seu pane lacrymarum cibaris, & lacrymis copiosè potaris, Pl. 80. v. 6. In alterâ vitâ te Jesus mensæ suæ admoyebit, inebriaturus te pinguedine domus suæ, & torrente voluptatis te potaturus, Psal. 36. v. 9.

2. *Sarcasmi annexione.* Dicit enim eum reliquis: Sinite, videamus, si veniat Helias, ad deponendum eum. q. d. Vocavit Eliam, quem brevi venire oportet, quia periculum seu mors in morâ est.

Videmus hîc, quomodo opprobrium miseris pedissequa sit, & filii hujus seculi illudant piis, si & ipsi aceto potantur in hoc mundo. Verùm aliquando tempus ingraet, ubi Dominus in interitu ejusmodi illorum, vicissim ridebit, & subsannabit eos, Prov. 1. v. 26, Eadem quippè mensura, quâ

mensi fuerint, remetietur illis, Luc. 6. v. 38.

4. *Consummationis valor.* Dum enim exclamat Christus: Consummatum est, respicit hâc voce

1. *Ad varietatem predictionis.* q. d. Nunc semen mulieris caput serpentis contrivit, Gen. 3. v. 15. Nunc Siloh lavit in sanguine uvæ pallium suum, Gen. 49. v. 11. Nunc facîle intelliges, de quo David, Psal. 22. v. 1. seqq. Esaias, cap. 53. v. 1. seqq. Daniel, cap. 9. v. 26. aliique locuti fuerint. Summa: omnes prædictiones & typi, qui in V. T. me præfigurant, nunc impleta sunt.

Unde patet, quod Deus promissiones suas certissimè impleat, licet aliquamdiu differantur. Nequit enim mentiri, Hebr. 6. 18. Cælum & terra transibunt, Luc. 21. v. 33.

2. *Ad multitudinem passionis,* quam sustinuit in horto Oliveti, in Palatio Caiphæ, in Prætorio Pilati, in aulâ Herodis, & in loco Calvariæ, quamque pluribus persecuti sumus. Jam ait: Consummatum est, Omnes meæ miseriæ & cruciatus nunc tandem finiti sunt.

Hauriamus hinc solatium

1. *In spirituali tentatione,* quando Diabolus nobis exprobrat: En! hoc facinus admisisti! consummatum est! mensura impleta est! mecum descende ad infernum! Tu ei hoc Consummatum est oppone, dicens: Quis condemnabit me? Christus hîc justificat, qui pro omnibus peccatis meis satisfecit, Rom. 8. v. 34.

2. *In corporali tribulatione,* quando obdiuturnitatem ingemiscimus: Salvum me fac Deus, quoniam intraverunt aquæ usq; ad animam meam, Psal. 69. v. 2. Tum revocemus nobis in memoriam hoc Consummatum est, certissimò solatio freti, quod

licet

sicut Christi passio non perpetua fuit, ita nostram Consummatum est, tandem sit sequitur, ut cum Paulo dicere possimus: Bonum certamen certavi &c. 2. Tim. 4. 7.

3. In ultimâ emigratione. Uniuscujusque dies hominis determinati sunt, numerus mensium ejus apud Deum est: qui constituit terminos ejus, qui præteriri non poterunt, Job. 14. v. 5. Quando igitur hora destinata appropinquat, manibus ad Deum sublatis dic: Consummatum est. Sufficit Domine, 1. Reg. 19. v. 5. Nunc dimittis servum tuum Domine in pace, Luc. 2. v. 29. 31.

3. Ad opus Redemtionis. Unâ enim oblatione consummavit in sempiternum Christus eos, qui sanctificantur, Hebr. 10. v. 14. Iccirco nullâ opus est Missa, quæ in Papatu pro sacrificio incruento habetur, quod vivis æque ac mortuis applicari possit. Hoc figmentum omni Scripturæ fundamento destituitur. Consummatum est, dicit hic Servator. Sacrificia V. T. iteranda fuerunt, quæ tanquam imperfecta hominem à peccato non plene liberare poterunt, sicut Hebr. 10. v. 1. seqq. id evincit. Quod si igitur sacrificium Christi repetendum quoque foret, sequeretur hinc, quod imperfectum idem fuerit, quod cogitare, nedum asseverare, blasphemum. Sanguis enim Jesu Christi Filii Dei, emundat nos ab omni peccato, 1. Joh. 1. v. 8.

Terrent igitur te peccata, quibus iram & indignationem Dei conciliasti tibi? Consummatum est. Christus donavit nobis omnia delicta, delens quod adversus nos erat, chirographum decreti, quod erat contrarium nobis: Et ipsum tulit de medio, affigens illud cruci, Col. 2. v. 14. hoc ipso ira Dei expiata est, ut lætabundi glo-

riari queamus: Justificati fide, pacem habemus cum Deo, Rom. 5. v. 1.

Terret te mors? Consummatum est. Christus mortem absorpsit in victoriam, Ela. 25. v. 8. Sive vivimus, sive morimur Domini sumus, Rom. 14. v. 8.

Accusat te lex, maledictionem in te evomens, quia non servasti, quæ in eâ scripta sunt, Deut. 27. v. ult. Consummatum est. Christus legem universam implevit, jam nõ amplius sub lege, ejusdemq; maledictione sumus, sed sub gratiâ, Rom. 6. 14.

Infernus hiantè rictu te expectat? Consummatum est. Christus lues inferno factus est, Ose. 13. v. 14. Et ut summam complectar: In omnibus adversitatibus Christo nos confirmare possumus, qui nobis à Patre suo factus est sapientia, & justitia, & sanctificatio & redemptio, 1. Cor. 1. v. 30. ut jam de plenitudine ejus accipere possimus gratiam pro gratiâ, Joh. 1. v. 17. & omnia in eo possumus, Phil. 4. v. 13.

II. Secundum adherentia, ubi occurrit

1. Spiritus commendatio. Clamans enim Jesus voce magnâ, ait: Pater, in manus tuas commendo Spiritum meum. In Græco vox est, quæ depositum amico tradere significat.

Si quis peregrè abiturus est, amico res suas caras custodiendas tradit, quo in re-ditu eas sarras testas recipiat. Pari modo Christus viam omnis carnis iturus, animam suam Patri suo custodiendam tradidit, certâ spe fretus, quod eam sibi tertio die redditurus sit: Non derelinques animam meam in inferno: nec dabis Sanctum tuum videre corruptionem, Psalm. 16. v. 11.

Id apprimè observemus, ut quando manè

ff 2.

igrit illa, ut ali-
furgi- as Beng. pila pui
pne in morte in mang
dei validas comenda
mg.

furgimus, semper dicamus: Pater in manus tuas committo Spiritum meum: item quando vesperi cubitum imus. Peccatum originale, quod in nobis habitat, non quiescit, Diabolus non feriat, sed die nocteque circumit velut leo rugiens, quarens, quem devoret, 1. Petr. 5. v. 8. Mors singulis momentis propius accedit, & quando vesperi dormitum nos conferimus, nescimus, utrum postridie resurrecturi simus. Ideo maxime opus est, ut nos piis precibus muniamus, & si terminus vitæ nostræ instat, fideli Creatori commendemus animas nostras in beneficiendo, 1. Petr. 4. v. 19.

Dei manus sunt *valide manus*. Quod si hostes potentiâ pollent, Deus multo potentior est, & dextrâ suâ omnes hostes nostros uno impetu prosternere potest, sicut Pharaon expertus est, Exod. 14. v. 24.

Dei manus sunt *longæ manus*, quæ per totum orbem se extendunt, ut illas nemo effugere possit. Si sumsero pennas meas diluculo, & habitavero in extremis maris: illic etiam manus tua duceret me, & apprehenderet me dextera tua, Psal. 139. v. 10.

Dei manus sunt *late manus*, quæ omnia complectuntur & possident. Domini enim est terra, & plenitudo ejus, Psal. 24. v. 1.

Dei manus sunt *beneficæ manus*, à quibus omnia habemus, Oculi omnium in te sperant, Domine &c. Psal. 145. v. 15. 16.

Dei manus sunt *fideles manus*, quibus nos ducit usque ad mortem, Psal. 48. v. ult. neminemque tentari finit, supra id, quod potest, 1. Cor. 10. v. 13.

Quod si igitur in omnibus adversitatibus, & præcipue in agone mortis ad fideles & paternas has manus confugimus, totus mundus non adeo potens est, ut nobis

vel minimum incommodum inferre valeat. Oves meæ, ait Christus, vocem meam audiunt, & cognosco eas, & do illis vitam æternam, Joh. 10. v. 27.

2. *Capitis inclinatio*. Et hæc dicens, ait Evangelista, inclinavit caput. Ad quæ verba Lyra notat: Ostendit ex modo moriendi, quod moriebatur ex obedientiâ Patris, & non involuntariè. Et Paulus ait, quod Patri factus sit obediens usque ad mortem, mortem autem Crucis, Phil. 2. 8.

Deinde hæc capitis inclinatione ostendere voluit, mortem non se, sed se potius mortem in potestate suâ habere, non enim ipso invito caput inclinatum est, ac si deliquit animi passo insperato sibi id accidisset: sed caput suum tantisper erexit, dum omnia consummavit. Propterea ait: Nemo tollit animam meam à me, sed ego pono eam à me ipso, Joh. 10. v. 18.

Tertio caput suum inclinavit ex ardente caritate, quâ erga nos incensus fuit. Hinc Augustinus: Salvator noster caput inclinavit, ut oscula daret electis suis: ideo vicissim ipsum osculo fidei honoremus, dicentes: Osculetur me osculo oris sui, Cant. 1. v. 1.

3. *Placida exspiratio*. Tradito enim Spiritu, exspiravit. Mors animam ejus non violenter è corpore rapere potuit, ut animam aliorum hominum, sed ipse ultro Spiritum suum tradidit, & ita placidè exspiravit.

Id nobis consolationem parit,

1. *Contra peccata*. Propter peccata enim nostra mortuus est, Rom. 4. v. ult. ideo Christus ipse mortem suam *agon* appellat, Matt. 20. 28.

2. *Contra mortem*. Per mortem enim suam destruxit eum, qui habebat mortis imperium, i. e. Diabolum, ut liberaret eos, qui

qui timore mortis per totam vitam obnoxii erant servituti, Hebr. 2. v. 14.

3. *Contra damnationem.* Nulla enim condemnatio in illis est, qui in Christo Jesu sunt, Rom. 8. v. 1.

III. *Secundum consequentia.* Ubi tria consideranda veniunt:

I. *Miraculorum notatio*, ut sunt,

1. *Veli scissio*, de qua Evangelistæ: Et ecce velum templi scissum est in duas partes, à summo, usque deorsum.

Templum Hierosolymitanum in tres partes distinctum fuit.

Primo fuit *Atrium*, in quo Sacrificia offerrebantur.

Secundo fuit *Sanctum*, in quo Sacerdotes & populus cultum divinum peragebant.

Tertio *Sanctum Sanctorum*, in quo asservabatur arca fœderis, cum propitiatorio.

Ultima hæc templi pars obtecta erat velo, de purpura & hyacintho, coccoque bis tincto, & bysso retorta, arte contexto, ne quis introspicere posset: sicuti & nemini ingredi licuit, nisi summo Pontifici anniversarie semel tantum, nempe festo propitiationis, at non sine sanguine, sed ingrediens hirci sanguinem afferre, eoque septies ad propitiatorium adspargere tenebatur, ad expiationem populi. Vid. Exod. 26. v. 36. Lev. 16. v. 18. seqq.

Sed tempore Christi, ubi is in cruce expiravit, ecce velum hoc sponte scinditur in duas partes, à summo usque ad deorsum, ut quilibet introspicere possit Sanctum Sanctorum.

Quo indicata est

1. *Leviticæ Sacerdotii abrogatio.* Velum

templi scinditur, quia Synagoga honore nudatur, observatio antiqua dissolvitur, ait Augustinus. Hanc enim DEUS usque ad tempus correctionis observari voluit, Hebr. 9. v. 10. h. e. Novi Testamenti, ubi Deus novum fœdus pepigit, Jer. 31, 32. & pro umbra imaginem ipsam extulit, Hebr. 10. v. 1.

2. *Clausi cæli reſeratio.* Velamentum scinditur, & hoc ipso superna nobis ostenduntur, dicit Nazianzenus. Lapsu Adami nobis ingressus in Sanctum Sanctorum i. e. in cælum interclusus est: Verum per mortem suam Christus, tanquam summus N. T. Sacerdos in Sanctum Sanctorum introivit, lapsumque genus humanum sanguine suo cum Patre cœlesti reconciliavit, ut jam sine impedimento cælum ingredi, Deumque lætis oculis intueri valeamus, Hebr. 9. v. 12.

Anteà nemo nisi summus Sacerdos quotannis semel tantum in Sanctum Sanctorum ingrediebatur, sed jam de omnibus nobis dicitur: Estis genuselectum, Regale Sacerdotium, gens Sancta, populus acquisitionis, 1. Petr. 2. vers. 9. ideoque anniversarie non semel duntaxat, sed singulis horis & momentis cum sanguine Christi coram Deo apparere, & dicere possumus: Abba Pater, Gal. 4. vers. 6. In Christo enim habemus fiduciam & accessum in confidentia, quæ est per fidem ejus, Eph. 3. v. 12.

2. *Terræ motio.* Et terra mota est, dicunt Evangelistæ: id non modo in Judæa, sed & per totum terrarum orbem factum, quo multæ civitates partim plane corruerunt, partim adeo concussæ & dirutæ sunt, ut Imperator Romanus illis propterea concessisset

fuerum tributum remisit, sicut Plinius & Orosius testantur.

Hoc inservit

1. *Piorum consolationi.* Israëlitis Ægypto exeuntibus, montes exultarunt, sicut arietes, & colles, sicut agni ovium. A facie Domini mota est terra, à facie Dei Jacob, Psal. 114. v. 6. 7.

Hic spiritualis redemptio facta, ideo terra & petrae motu & concussione sua quasi gratulari voluerunt nobis ratione liberationis nostrae: Creatura enim liberati gestit à servitute corruptionis, Rom. 8. v. 21, 22.

2. *Impiorum admonitioni.* Creaturae inanimae, quae ore & lingua destituuntur, quibus mortem Christi dolorosissimam lugere possint, non plane hic tacere, sed eo modo quo possunt, commiserationem suam indicare volunt, ut hic verum fiat illud Christi: Si homines tacuerint, lapides clamabunt, Luc. 19. v. 40.

Nos terrae atque petris non cedamus. Propter nos enim Christus mortuus est, ideoque multo magis contremiscamus ad peccata, quam moventur ligna sylvarum à facie venti, Esa. 7. v. 2. Scindamus corda, & non vestimenta nostra, Joël. 2. v. 13. Sacrificium enim Deo, Spiritus contribulatus: cor contritum, & contrafactum, Deus, non despicies, Psal. 51. v. 1.

3. *Sepulchrorum apertio.* Monumenta insuper aperta sunt, & multa corpora Sanctorum, qui dormierant, surrexerunt. Et exeuntes de monumentis post resurrectionem ejus, venerunt in sanctam civitatem, & apparuerunt multis.

Hoc ipso luculenter probavit, se potestatem habere vitae & mortis, tanquam

Ducem vitae, Act. 3. v. 15. qui die novissimo & nostros tumulos aperiet, & educet nos, populum suum, de sepulchris nostris, Ezech. 37. 12. Ubi caelestem Hierosolymam ingressuri, societatem habebimus, cum Patre & Filio, 1. Joh. 1. v. 3.

II. *Singularis operatio:*

1. *Respectu Centurionis.* Centurio namque & qui cum eo erant, custodientes Jesum, viso terrae motu, & his, quae fiebant, timuerunt valde, dicentes: Vere hic homo justus, & Filius Dei erat.

Hæc præclara concio funebris, quæ post mortem Christi habita fuit.

Quod si nos consulti, ecquis Christo, opere redemptionis exantlato, parentare debuisset, essemus, procul dubio in varias sententias abiissemus. Hic Angelo partes commisisset, quia & Angelus nativitatem ejus annunciaverat, Luc. 2. v. 10. Ille Esaiam calculo suo designasset, qui de Christi Passione, morte, & sepultura adeo perspicue vaticinatus est, quasi ea oculis suis inspexisset, Esa. 53. per totum. Iste Johannem delegisset, qui sub cruce stetit & quadriennium fere cum eo conversatus, laudes ejus quam optime effete potuisset. Verum & hic locum habet illud Prophetæ: Non cogitationes meae, cogitationes vestrae, Esa. 55. v. 8. Contra omnium enim hominum opinionem, hic Centurionem Praeconem sistit, qui Christo parentare tenetur. Viso enim terrae motu, & his quae fiebant, timuit valde dicens: Vere hic homo justus, & Filius Dei erat.

Hic videmus, quod quamvis Christus & veritas quandoque premantur, non tamen opprimantur, sed Palmam obtineant. Justitia tandem convertitur in iudicium, & post

& post illud omnes, qui recto sunt corde, Psal. 94. v. 15. Semper proinde infucatae pietati studeamus, quo bonum nomen confervemus, hoc enim magis permanebit, quam mille thesauri pretiosi & magni, Sir. 42. v. 15.

2. *Respectu universae plebis.* Omnis quoque turba eorum, qui simul aderant ad spectaculum istud, & videbant, quae fiebant, percutientes pectora sua, revertentur.

Id prodigiis adscribendum, & efficaci concioni, quam Centurio habuerat. Ita non frustraneum est, si adhuc hodie verbum Dei debito studio & zelo praedicetur, est enim verbum vitae, Joh. 6. v. 69. & potentia Dei ad salutem omni credenti, Rom. 1. v. 16.

III. *Comitatus designatio.* Stabant enim omnes noti ejus a longe, & mulieres, quae secutae eum erant a Galilaea, haec videntes. In specie exprimuntur, Maria Magdalena, de qua septem Dæmonia ejecerat, Luc. 8. 2. Et Maria Jacobi, & Jole mater, & mater filiorum Zebedaei, quae ante a Christo flagitarat, ut sederent Filii sui duo, unus ad dexteram, & unus ad sinistram suam in Regno ejus, Matth. 20. v. 21.

Hinc patet, quamvis feminae sint vascula infirmiora, 1. Petr. 3. v. 7. quod tamen saepe Deus per easdem plus efficiat, quam per viros. Virtus enim ejus in infirmitate perficitur, 2. Cor. 12. v. 9.

Videmus quoque, consanguineos & agnatos Christum sequi, sed procul consistere, propterea queritur: Extraneus factus sum fratribus meis, & peregrinus filiis matris meae, Psal. 69. v. 9. Id hodie quoque non insolens est:

Dum juvat, & vultu ridet fortuna sereno,
Indelibatas cuncta sequuntur opes.
At simul intonuit, fugiunt, nec noscitur ulli,
Agminibus comitum, qui modo cinctus erat.

Vide Sirac. cap. 6. v. 8. Ideo caute ambulemus. Et quidem amicum probatum non facile dimittamus. Potissimum tamen Deum respiciamus, apud quem nulla transmutatio locum habet, Jac. 1. v. 17. Sed ut dilexit suos, in finem diligit eos, Joh. 13. v. 1. nec ullum confundi patitur, qui speravit in eo, Sir. 2. v. 11.

II. *Furor Judaeorum insatiabilis,* quo etiam in morte Christum prosequi non verentur. Equum fuisset ut horrenda illa prodigia, quae circa mortem Christi acciderant, Pontificum & Seniorum animos percussissent, & ad poenitentiam stimulassent, sed adeo obdurati sunt, ut odio atque invidentia Christi efferati, animi sui vindicta explete nequeant. Id elucescit

1. *Ex Voto,* quo Pilatum fatigant. Deus in lege mandaverat, ne quis in ligno mortuus pernoctaret, sed in eadem die sepeliretur, Deut. 21. v. 23. Quo huic praeepto divino satisfaciant, rogant Pilatum, ut frangerentur crura eorum, quod ideo factum, ut magnitudine doloris, qui jam in extremis erant, citius morerentur, ut Cyrillus ait. Alias enim saepe vitam diu extendebant, sicut de B. Andrea memorat Augustinus, quod biduum in cruce vivens praetereuntibus concionatus fuerit.

Porti-

Pontifices vero hic Sabbathum præterdunt, quod geminum erat: semel, quia septimus hebdomadis dies erat: deinde quia Pascha ingruerat, quod ex Dei præcepto septem dies solenniter celebrandum fuit: ideo corpora per Sabbathum in cruce pendere inique ferebant, ne pendentem diem magnam, sui cruciatus horrore fœdarent, ut Lyra scribit.

Verum hypocritæ sunt, qui Sabbathum obtendunt, quasi illud sancte colerent, qui tamen Christum, Dominum Sabbathi, innocentem crucifixum necaverant. Sicut hodierno adhuc die inter Christianos multi occurrunt, qui quoad speciem tantum festa celebrant, sed de penitentia & vitæ emendatione, in qua caput rei versatur, minus solliciti sunt. Si averteris à Sabbatho pedem tuum facere voluntatem tuam, in die sancto meo, tum vocabitur Sabbathum jucundum, in sanctitatem Domini gloriosum, Esa. 58, 13. Ex adverso vero locum habet: Odi & abominor festivitates vestras, & non capiam odorem cœtuum vestrorum, Amos. 5, v. 21. 22.

2. *Ex factis.* Pilatus enim indulget ipsis milites, qui hoc eorum postulatam perficiant. Venerunt ergo milites, & primi quidem fregerunt crura, & alterius, qui crucifixus est cum eo. Ad Jesum autem cum venissent, ut viderunt, eum jam mortuum, non fregerunt ejus crura, sed unus militum lancea latus ejus aperuit: & continuo exivit sanguis & aqua. Hoc vero factum est,

1. *In Scriptura complementum*, nempe typi Agni Paschalis, cujus os confringi non licuit, Exod. 12, v. 46. tum & vaticinii Zachariæ: Videbunt in quem pupugerunt, Zach. 12, v. 16.

Hinc manifestum est, Christum esse promissum mundi Messiam, cui omnes Prophetæ testimonium perhibent, remissionem peccatorum accipere per nomen ejus omnes, qui credunt in eum, Act. 10, vers. 43.

2. *In nostrum emolumentum*, Vulnuse enim Christi laterale sit nobis

1. *Fenestra patens*, per quam Christi cor introspicere possumus, quomodo idem in nos affectum sit

Cum Noa arcam ædificaret, inter alia quoque fenestram in ea facere jubebatur, per quam deinde columbam dimisit, quæ rediit ad eam circa vesperam, & ecce! folium olivæ decerptum in ore suo. Ex quo Noa intellexit, quod cessasset aquæ super terram, Gen. 8, v. 10. Ejusmodi fenestram habemus in aperto Christi latere, per quod gratiæ columba, Spiritus sanctus, evolavit, & virentem pacis olivam attulit: qua de causa in vita & morte exultare possumus, quia scimus, Deum reconciliatum esse per mortem Filii sui, Rom. 5, vers. 10.

2. *Caverna latens*: in qua ab instante tempestate abscondere nos possumus, sicuti aviculæ in arborum cavernis, & columbæ in fissuris petrarum nidos suos ponunt.

Tempore diluvii omnia, in quibus spiraculum vitæ erat, in aquis peribant, excepto Noa, & qui cum eo erant in arca, Gen. 7, v. 21.

Sic quando Deus sedet diluvium parans, melius refugium habere non possumus, quam si in latus Christi vulneratum nos abdamus. Hæc turris fortissima, ad ipsam currit justus, & exaltabitur, Prov. 18, v. 10.

In

De Quarto.

In V. T. Israëlitarum urbes suas habebant, quarum asylo uterentur, si quis præter intentionem homicidium perpetrasset: Sic Christi latus apertum asyllum nostrum est, cujus perfugio si utimur, protegemur, à contradictione linguarum, Psal. 31. v. 22. Hinc Bernhardus: Turbabor, sed non perturbabor, quia vulnerum Christi recordabor.

Torquebor à probris meis,
Cor confcium dolebo:
Ast sint arenæ quot maris,
Pessum tamen nec ibo.
Mortis recordabor tuæ
Et vulnerum cum sanguine,
Securus his latebo.

3. *Fons scatenis*, in ablutionem peccati, & imunditiei, Zach. 13. v. 1. manat enim ex illo aqua & sanguis. Aqua significat baptismum, qua in infantia adspargimur, & ab omnibus peccatis abluimur, unde lavacrum aquæ in verbo dicitur, Eph. 5. v. 26. Sanguis vero significat sacram cœnam, in qua nobis sanguinem suum propinat, ut animo potiamur, Diabolum vincendi: sicut olim Elephantis ostenderunt sanguinem uvæ & mori ad acuendos eos in prælium, 1. Macc. 6. vers. 34. Hinc Damianus: Terretur Adversarius vester Diabolus, cum videt Christianorum labia sanguine CHRISTI rubentia.

Sicuti legimus de Angelo percussore, quod præterierit domos Israelitarum, quia postes sanguine agni Paschalis aspersi fuerunt, Exod. 12. v. 13.

Restat Quartum, nempe, *Honestæ sepelicio*, circa quam notanda

1. *Ipsa descriptio*. Ubi occurrit

1. *Tempus*. Facta enim hæc sepelicio Christi, vesperi parasceve, quod est ante Sabbathum: erat hæc vespera diei Veneris, qua Judæi se præparabant ad Sabbathum, quod tum incipiebat. Sicut igitur die mortis suæ Christus quieti datus est: sic & illi, qui Christi sunt, per mortem ad dulcissimam quietem perveniunt, & requiescunt in sepulchris suis, unde die novissimo in universalis mortuorum resurrectione prodibunt, corporibus clarificatis instructi. Beati enim mortui, qui in Domino moriuntur à modo, Apoc. 14. v. 13. Hof. 6. vers. 2.

2. *Sepelientium numerus*, horum duo fuerunt:

1. *Josephus*, in quo occurrit

1. *Patriæ claritas*: Erat enim ab Arimathea, alias Ramath appellata, quæ civitas Judæorum erat, sita in monte Ephraim, quatuor milliariibus ab Hierusalem, in qua olim Samuel natus erat & habitaverat, 1. Sam. 1. vers. 20. A cujus posteris sine dubio Josephus de Messia, ejusque officio, nec non de morte & Passione ejus instructus fuit.

Unde apparet, magnum beneficium esse, si quis eo loco nascatur & educetur, ubi verbum DEI palam pure & sincere prædicatur, ex cujus auditu fides est, Rom. 10. vers. 7.

2. *Divitiarum quantitas*. Non enim divitiarum fidei & bonæ conscientie repugnant,